

ВІДЧУТИ ЗВУКИ МУЗИКИ

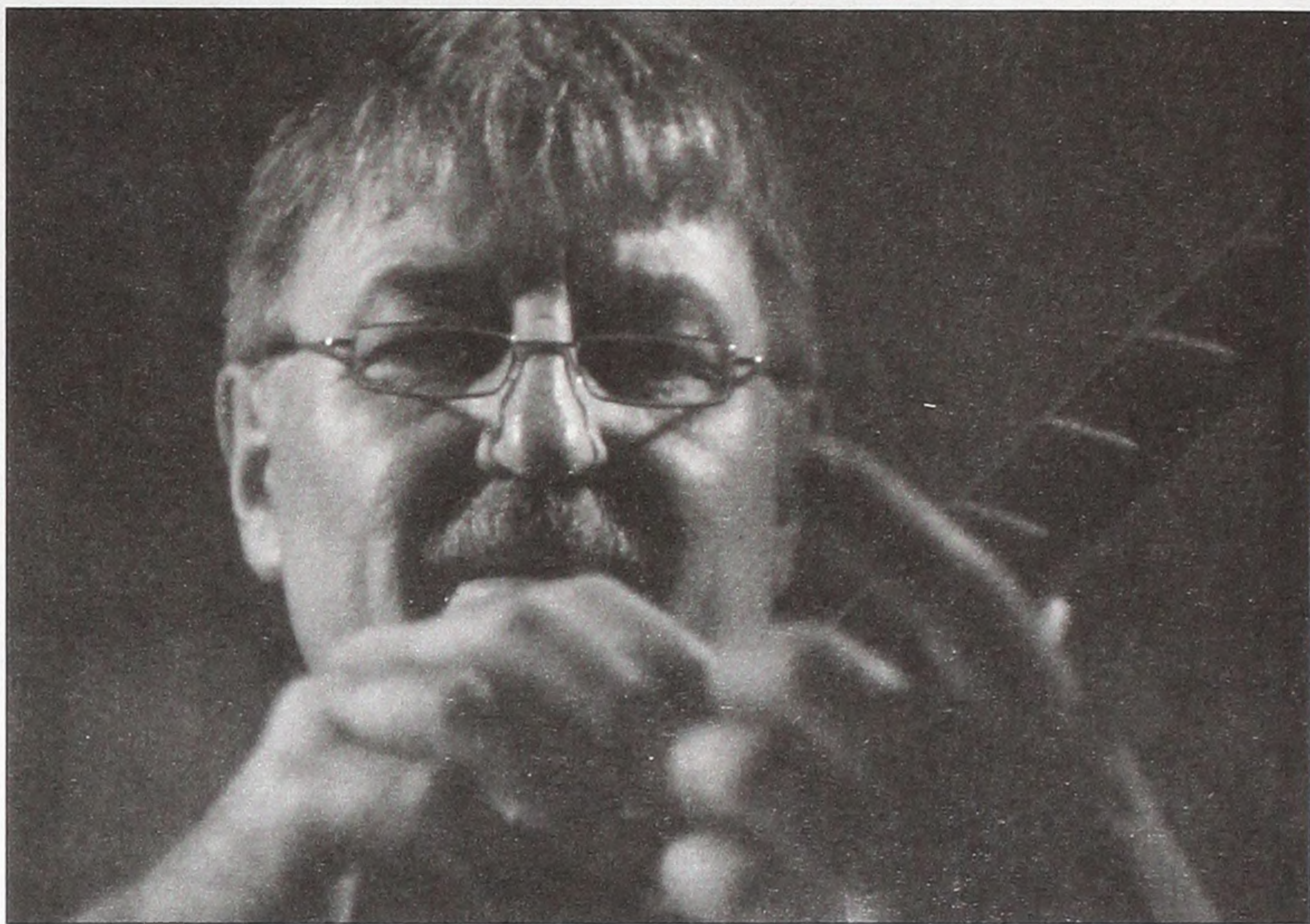
Роксоляна Свято

В лютому 2005 року Вікторія Мельникова, молода українська кінорежисерка та журналістка, презентувала в Будинку кіно свою попередню роботу — й водночас першу документальну кінострічку — «Консонанс», присвячену хоровавому співу в Україні. Не минуло й року, як відбувся прем'єрний показ її нового документального кінофільму «3 найкращими побажаннями! Енвер». Тут ідеться також про музику, але вже в зовсім інших її проявах.

Для тих, хто хоча б трохи цікавиться джазом, особливо в українському контексті, ім'я Енвера Ізмайлова багато про що скаже. Кримський татарин за походженням, цей джазовий гітарист став творцем унікальної виконавської техніки, «тепінгу» (від англ. tapping — «укол»), коли пальці обох рук лежать на грифі інструмента, як на клавіатурі фортепіано, а звук видобувається швидким натисканням на струни (а не щипками чи сильними ударами, як прийнято грати на цьому інструменті).

Завдяки такій незвичайній техніці, якою нині послуговується лише декілька музикантів у світі, гітара суттєво розширює діапазон свого звучання, перевтілюючись у руках майстра почергово в різні інструменти. Часом слухач чує старовинну лютню, часом — невизначений, але дивовижної краси східний інструмент, часом — цілу електронну установку або ж навіть перкусійні чи «оркестр народних російських інструментів». На концертах Ізмайлов експериментує, підкладаючи під струни хусточку, щоб зімітувати звуки чембала. Кажуть, що інколи він водить звичайною склянкою по струнах, аби створити ефект звучання кількох синтезаторів.

Але навіть коли звучить «просто» гітара, віртуозність музиканта, як і сама музика, наповнена східними фольклорними мотивами, мало кого залишають байдужими. «Дворукий» гітарист, людина-оркестр, як охрестили Ізмайлова окремі музичні критики, є заслуженим артистом України, належить до п'ятірки найкращих джазових гітаристів світу, а на його концертах — хай то в Києві, в Криму чи за кордоном — завжди аншлаг. Енвер Ізмайлов виростав і ставав професійним музикантом в Узбекистані (Фергані), куди родину кримських татар депортували під час сталінських репресій проти цього народу. На електрогітарі почав грати вже самостійно, після здобуття освіти. За час своєї музичної діяльності створив і записав декілька альбомів (і не лише сольних), наклад яких розходився неймовірно

■ Енвер Ізмайлов у фільмі «3 найкращими побажаннями! Енвер». Режисер Вікторія Мельникова. Національна кінематика України. 2006

швидко, не доходячи до рук багатьох прихильників. На історичну батьківщину, в Крим, музикант повернувся вже на початку 90-х років, де й проживає з родиною нині.

Таким є фактажний підтекст, що став основою документальної роботи Вікторії Мельникової. Чому пишу «підтекст»? Тому що, як і в попередніх роботах, авторка активно проявляє своє «художнє» начало, акцентуючи не стільки на якихось біографічних чи просто історичних фактах, скільки на самій сутності (душі?) досліджуваного явища.

Інакше кажучи, її менше цікавить назва альбомів, які Ізмайлов записав, перерахування міжнародних звань і нагород, які він отримав, або ж навіть технічні особливості його виконавської техніки (про це, між іншим, у фільмі взагалі не йдеться), а більше — спроба зрозуміти й «докопатись» до справжніх коренів його музики: Енвера Ізмайлова Вікторія Мельникова хоче не лише почути, але й насправді відчувати.

Якщо описати фільм у категоріях інформативності, то виглядатиме це приблизно так: літній Крим, переповнений туристами; розмова з Енвером Ізмайловим в

* Маю на увазі саме кримськотатарські корені, хоча, на думку багатьох джазових критиків, в етно-джазі Енвера Ізмайлова матеріалом є музичний фольклор не лише кримськотатарського народу, але й інших народів Причорномор'я, Балкан і Близького Сходу.

якійсь напіввідкритій кав'ярні, де він розповідає про: а) свої етнічні корені, б) свою любов до інструмента, в) свою родину та друзів. У проміжках — картини кримської природи й побуту. Приблизно все. Але зрозуміло, що кіно — це не лише факти. І, як засвідчує Вікторія Мельникова, навіть документальне кіно — це не лише (й далеко не лише) факти.

В тридцятихвилинному фільмі майже весь час звучить музика гітариста, й щоразу — інша (про здатність його інструмента до метаморфоз я вже писала). І супроводжує її неймовірний візуальний ряд, ритмічно настільки вписаний у музику, що здається її органічним продовженням.

Тепер, коли заплющити очі й пригадати звучання гітари Енвера Ізмайлова, відразу бачиш перед собою старовинні східні храми та ману-скрипти, картини літнього Бахчисарая (на диво спокійного й без туристів), а також типові для Криму дуже вбогі й нахилені до самої землі кримськотатарські будиночки, дітей, котрі бігають вузькими вулицями міста, ката, який медиує на кам'яному мурі, й гірську річку, що виблискує під сліпучосинім спекотним небом півдня.

І починаєш відчувати й вірити, що такий візуальний ряд — не просто монтаж і не просто витвір фантазії Вікторії Мельникової чи її не менш талановитого оператора Валентина Мельниченка, а світ самого Енвера Ізмайлова.

Але ж хто може сказати, що бачить перед собою гітариста, створюючи музику? Що відчуває музикант, коли сотні людей, затамувавши погляд, стежать за неймовірно швидким рухом його пальців по струнах?

І навіть у найсентиментальніший момент фільму — коли Енвер Ізмайлов зупиняється перед невеликим будинком, що колись належав його дідові, але в якому нині живуть чужі люди, — не можна дати словесної відповіді на це запитання, хоча музикант і робить таку спробу. «Все це неважливо, адже жити треба майбутнім, а не минулим».

Але чи справді неважливо? Адже почувши музику, яка настільки міцно вросла в цю південну землю і яка настільки відмінна від української, російської чи будь-якої іншої, вже не повіриш, що кримськотатарська культура може загинути.

■ Кадр з фільму «З найкращими побажаннями! Енвер».

■ Енвер Ізмайлов з онуками у фільмі Вікторії Мельникової

P.S. Справжнім подарунком для всіх, хто прийшов на прем'єру, став приїзд головного «персонажа» фільму, що вирішив підтримати свого «автора» й у присутності перших глядачів подякувати йому. Зімпровізований в останні хвилини міні-концерт у Синьому залі викликав таке піднесення в кінопубліки, якого Будинок кіно давно не пам'ятає. Перемежуючи виступи порціями дотепних історій із власного досвіду, Енвер Ізмайлов остаточно підкорив глядачів (які непомітно перетворилися на слухачів), після чого його ще довго не хотіли відпускати зі «сцени».